

Mézédesen sürlő anyagként zúdul ki az iskolából az ének. Kissé iskolásan tagolt ütemezésben, de lélekmozgató fényes, tiszta hangokon. Reménygondolatom: népköltészetünk megújulásának évadját éljük. Kodály nagyszerű életműve mintha szemünk láttára terebélyesedne hét égrétegen átnövő életfá-
vá, zenei világfává, s mind gyakoribb eset, hogy népköltészetünk szóal meg körülöttünk. Nagy halványodások, távolodások, fátyolos rontások után ismét közeli-
lünkbe került, tudatunk részévé simul a magyar népzene megannyi alkotása. Ahítjuk, s érzékeljük, mint az elfűjt rétek zsongító üdeségét. De vajon hogy állunk a tartalommal? Kellő mélységig értjük-e a szövegek gyakorta rejtett magvát, kódjeleit, jelképeit? Mintha túl sok volna itt a feltáratlan kincs, s hátul kullogna az értelmezés, tán mert e nemzedékek csiszolta remekművekben minden kép, minden szó annyira nyílnak tetsző, hogy fölöslegesnek tűnik el-
töprengeni rajta.

A címünkben jelzett éneknek például még műfaji besorolása sem tisztázódott; illetve tisztázódott, de tévesen. Hiszen *A csitári hegyek alatt*, ha szélteben éneklik is, nem népdal, hanem ballada, remekbe szabott ballada, s ezt hármas tagolása, epikai tartalma is elárulja. E balladát énekelve mágikus színjátéknak válunk részeseivé, melynek dimenziói túlhaladják, kiiktatják a konkrét, valóságos teret: egymástól távolszakadt szereplői távolba hatáson alapuló távpárbeszédet folytatnak egymással.

A BALESET

Meglehetősen erős itt is a nagyfokú sűrítettségéből fakadó balladai homály: hőseink jelöletlenek, a történetis elözményei, körülményei rejtettek.

Messzi hegyek tébe fordult világában — ahogy ezt a leány szavaiból megtudjuk

Grandpierre K. Endre

A CSITÁRI HEGYEK ALATT

— a távol levő kedvest szerencsétlenség érte; lova felbukott vele, s ő karját törte. *A csitári hegyek alatt / Régen leest a hó. / Azt halottam kisangyalom, / Véled esett el a ló.* A baleset különös végkövetkezéssel zárul: a két szerelmesnek végleg el kell szakadnia egymástól. Ezt az első pillanatban érthetetlennek tetsző fejleményt népünk szerelemtől alkotott ősi felfogása indokolja: igaz szerelemre, mint a legmagasabb emberi érzések teljére csak az méltó, aki maga is teljes és tökéletes. Ezt az iratlan népi törvényt mondja ki végkövetkeztetésként a leány: *Kitörted a kezedet, / Mivel ölelsz engemet? / Így hát, kedves kisangyalom, / Nem lehetek a tied.*

Noha a baleset háttértényezőiről semmit sem tudunk, bizonyos jelek arra utalnak, hogy kiskatonával történt a szerencsétlenség, s a történet háttérében tán valamiféle harci cselekmény áll. Erre enged következtetni a sajátos kiemelés: „véled esett el a ló”: veled, és nem mással! A fiú tehát lovas-kötélkben szolgál, katonai szolgálatot teljesít, így következik be balesete. Ez megmagyarázná, miért került el otthonról, szerelmesétől, távol idegenbe.

SEGÍTSÉGGKÉRÉS

Ha feltevéseink helytállóak, hősünket csatamezőn kell elképzelnünk; sebesülten, hanyatt fekvé nézi az eget, bajtársai nincsenek körülötte, így látja meg a madarat, a segítségkérés egyetlen lehetőségét, akivel üzeni sze-

retne. Erre a látószögre utal ugyanis az, hogy a madár — a sebesült legény sajátos szavai szerint — nem az égen száll, fenn, hanem az ég alatt: *Amott látok az ég alatt / Egy madarat röpködni. / De szeretnék a rózsámnak / A madárral üzenni. / Egy levelet küldeni.* A fiú mindjárt meg is fogalmazza a „levél”-nek mondott üzenetet: *Röpködj, madár, ha lehet / Vidd el ezt a levelet. / Mondd meg az én galambomnak / Ne sirasson engemet.*

A sebesült kiskatona így módon kér segítséget a sorsától, s nem is magára gondol — saját tragikus sorsát befejezettnek, reménytelennek érzi —: kedvesét szeretné a bánattól mentesíteni, sorsát könnyebbíteni. Szavai viszont utalnak az első szakasz végén a lány által megfogalmazott törvényre, s az elkerülhetetlenbe való belenyugvást fejezik ki: ha már így esett, ha már testi épségét, teljes értékűségét elvesztve alkalmatlanná vált a teljes szerelemre, legalább kedvese előtt nyissa meg lemondásával a boldogságra találás útját.

Így teljesedik ki, s válik végérvényessé e segítségkérésben a két szerető végzete.

A CSODÁLATOS ERDŐ

E végzet megváltoztathatatlanul tetsző. Ámde belenyugthatnak-e az égi-földi hatalmak ilyen tiszta, lélektől lelkezett, nemes érzésektől áthatott szerelem végleges megsemmisülésébe, hiszen ez nemcsak a szerelmesek, de az isteni törvé-

nyek bukását is jelentené. Ha lehetetlennek tetszik is, valamiféle módon meg kell menteni őket!

Megmozdulnak hát a természetfölötti erők, sorompóba lépnek a mágikus hatalmak a hű szeretők megmentése, s az igaz szerelem legyőzhetetlensége jegyében, s a két szeretőnek, ha nem is azonnali megoldást, de bizonyosságon alapuló reményt, biztatást nyújtanak. Méghozzá milyen különös módon, a természeti mágia micsoda valóság feletti erő hatalmával! A természet erői mozdulnak meg értük. A két egymástól mérhetetlen távolban levő szerető előtt egy „haj de nagyon messze” fekvő erdő jelenik meg, mitikus kerek erdő, hisz „kellős közepében” van, s „kellős közepében” két rozsmaringbokor áll, népköltészetünk mágikus növénye, s a két roppant távolságban levő szerető pontosan látja ezt: *Amoda lent van egy erdő, / Haj, de nagyon messze van. / Közepébe, közepébe / Két rozsmaringbokor van.* Mi több, az egyik rozsmaringbokor az irdatlan távolban levő egyik szerető vállára hajlik, a másik a másikéra. A föld növényi élővilága, lényegében a földi bioszféra mágikus erői állnak így módon pártfogólag a szerelmesek mellé, az elszendvedett baleset ellenére újlag kijelölve őket holtig tartó szeretőknél: *Egyik hajlik a vállamra, / Másik a babáméra. / Így hát, kedves kisangyalom, / Tiéd leszek valaha.*

Népünknek a természeti tájjal való ösösszeforrottságát érzékeltetik ezek a sorok: a természet mint csodatevő, bajokat-sebeket gyógyító, segítő erő jelenik meg itt, mint népköltészetünkben, népmeséinkben megannyiszor s a természeti erők e segítő, mámius együttathatása csak olyan népnél alakulhatott ki, amely őslakó ezen a tájon...

Száll, száll az ének. Figyelem a belső borzongást. Mintha nap sütné, napmeleg áradna abból az iskolából.